



חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע מקץ תשע"ט

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל



מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

לא להרים יד או רגל?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

לאחר שפרעה עמד נפעם מול יכולותיו של יוסף, הוא הכריז:

"וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל יוֹסֵף רְאֵה נִתְתִּי אֶתְךָ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיֹּסֶר פְּרָעָה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף וַיִּלְבָּשׁ אֹתוֹ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וַיְשֶׂם רֶבֶד הַזָּהָב עַל צַוְאָרוֹ: וַיַּרְכֹּב אֹתוֹ בְּמֶרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר לוֹ וַיִּקְרָאוּ לִפְנֵי אֶבְרָדָה וְנִתְּנוֹן אֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל יוֹסֵף אֲנִי פְּרָעָה וּבְלַעְדֶּיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַיִּקְרָא פְּרָעָה שֵׁם יוֹסֵף צִפְרֹנֶת פַּעַנִּחַ לֹא אֶת אֶסְנַת בֵּת פּוּטִי פְּרַע פְּהֶן אֵן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם" (בראשית מ"א-מ"ב).

התנא אונקלוס תירגם: "ואמר פרעה ליוסף אנא פרעה ובר מימרך לא ירים גבר ית ידיה למיחד זין וית רגליה למרכב על סוסיא בכל ארעא דמצרים". זו גם דעת המדרש: "לא ירים איש את ידו. לחגור כלי זיין לרכוב במרכבת הרכש בכל ארץ מצרים" (שכל טוב בבבא בתרא (בבבא) בראשית פרשת מקץ פרק מא סימן מד), כך גם פירש רש"י. לפי זה, כל פעולה צבאית נדרשה לאישורו של יוסף.

נכדו של רש"י, הרשב"ם, נתן משמעות הרבה יותר רחבה לביטויים אלה ופירש: "לעשות שררה". כלומר, כל מינוי של "בעל שררה" בכל התחומים (ולא רק בתחום הביטחוני), יידרש לאישורו של יוסף. הרשב"ם הביא ראיה לדבריו מהכתוב בעניין מרד ירבעם בן נבט בשלמה המלך, וז"ל: "כמו שכתוב בירבעם: וַיִּרְבְּעֵם בֶּן נֶבֶט אֶפְרָתִי מִן הַצָּרְדָּה ... עֶבֶד לְשִׁלְמָה וַיִּרֶם יָד בְּמֶלֶךְ: וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הָרִים יָד בְּמֶלֶךְ (מלכים א י"א כו-כח), רמה ידו ושררתו על ידי המלך שלמה, כמו שכתוב (שם) וַיִּפְקֹד אֹתוֹ לְכָל סָבֵל בֵּית יוֹסֵף".

אבן עזרא פירש גם הוא בכיוון זה והוסיף הסבר לאזכור הרגל, וז"ל: "ואין אדם שיהיה ברשותו זולתך, וטעם רגלו - לו רשות ללכת" וסיים דבריו בהצעה נוספת: "או על דרך משל, והוא הנכון".

נציע גם את ההצעה הבאה. הרמת יד מופיעה בתנ"ך גם במשמעות של שבועה, כגון: "וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל מֶלֶךְ סְדֹם הַרְמֹתִי יָדִי אֶל יִקְנֹק אֶל עֲלִיּוֹן קִנְיָה שְׁמִים וְאֶרֶץ" (בראשית י"ד כב), אברהם נשבע בהרמת יד למלך סדום. גם הביטוי 'נשאי משמעותו 'הרים' וגם הוא מופיע בעניין שבועה, כגון: "וַיְהַבְּאֵתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת יָדִי לְתַת אֹתָהּ לְאֲבִרְהָם לְיִצְחָק וְלַיִצְקָב וְנִתְתִּי אֹתָהּ לְכֶם מוֹרְשָׁה אֲנִי יִקְנֹק" (שמות ו' ח ועוד). שבועה נעשתה גם בהרמת הרגל ונתינת היד תחת הירך (אי אפשר להכניס יד תחת הירך בלי להרים את הרגל), כגון: "וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֶל עֶבְדוֹ זָקֵן בֵּיתוֹ הַמִּשְׁלַל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יָרְכִי" (בראשית כ"ד ב) או "וַיִּקְרְבוּ יָמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹת וַיִּקְרָא לְבָנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם נָא מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יָרְכִי וְעֲשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאֶמֶת אֵל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם" (שם מ"ז כט). לפי זה, לא תהיה לאיש במצרים, רשות להישבע ולקחת על עצמו התחייבות כל שהיא בניגוד לדעתו או רצונו של יוסף. כל התחייבות חמורה בשבועה, נזקקה לאישורו של יוסף.

לפי כל ההסברים שהבאנו הסמכויות שניתנו ליוסף, היו כמעט בלתי מוגבלות.

בימים אלה נודה להקב"ה על כל הניסים שעשה לאבותינו ולנו בימים ההם בזמן הזה.

לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלבי"ע ח' באייר תשע"ו	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל נלבי"ע י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט
לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ דוד צבי טרשנסקי ז"ל בנם של יצחק ונעמי הי"ו נלבי"ע כ"ח באייר	לע"נ אסתר שמש ע"ה נלבי"ע כ' באב תשע"ז	לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל.

קניית דירה שבוטלה על ידי המוכר (ערעור על פסק דין שניתן ברשת אחרת)

ארץ חמדה גזית קצרין / סיון תשע"ז / תיק מס' 76105

תקציר המקרה: התובעים התעניינו ברכישת דירה שהנתבע הוא קבלן עמד לבנותה, הם דיברו על סכום של 650 אלף ₪ כתמורה, הם שילמו דמי רצינות בסך 15 אלף ₪, ובמהלך הבנייה הם שילמו על שינויים בדירה, לאחר שנתיים הנתבע הודיע לתובעים שאינו רוצה למכור להם את הדירה. התובעים תובעים מהנתבע החזר של האגרה, וכן החזר על הוצאות נוספות, לטענת הנתבע הוא לא חתם עם התובעים על שום הסכם, ולטענתו התובעים הם אלו שחזרו בהם מההסכם. הם תבעו סך הכל 440 אלף ₪ על נזקיהם, ועל עגמת נפש, הם הגיעו לבית הדין בצפת שפסק כי לא נעשה קנין על הדירה, אך פסק שעל הנתבע לפצות את התובעים ב 75 אלף ₪, בנוסף להחזר של ה 15 אלף ₪. לאחר מכן הוסיף בית הדין עוד חיוב של 23,260 ₪ עבור הוצאות נוספות, הצדדים ערערו על פסק הדין בפני בית הדין זה. הם קיבלו עליהם את נהלי הערעור של בית הדין.

פסק דין: על הנתבע לשלם לתובעים 32,500 ₪ עבור החזר כספים שקיבל, ועוד 8,260 ₪ עבור הוצאות משפט.

דיינים: הרב בניהו ברונר, הרב אורי סדן, הרב טוביה שלמה בר אילן

נימוקים:

א. האם יש חיוב מי שפרע כשהוגדר שהצדדים יכולים לחזור בהם?

בית הדין מקבל את הכרעת הדין של בית הדין קמא שהנתבע הוא שחזר בו, ועליו להשיב את המקדמה, אולם בית הדין קבע כי על הנתבע חל מי שפרע, אלא שלפי ההסכם שעליו חתמו הצדדים, נאמר שהצדדים יכולים לחזור בהם בתנאים הנוכחים. מי שפרע חל על קניית קרקע רק כשאדם רוצה לקנות קניין גמור, כיון שהקנס במקרה שלנו חד צדדי, והנתבע אינו חייב בקנס אלא בהשבת הכסף כשהוא חוזר בו, בנוסף רואים מהעיסקה שלא היתה גמירות דעת של המוכר למכור.

ב. חיוב מי שפרע כשאינו גמירות דעת למכור, ודין מי שפרע בקרקע ובדבר שלא בא לעולם

הרב שלמה זלמן אויערבך (מעדני ארץ יח, א) כתב שבמקרה שהמקח אינו חל מדינא דמלכותא אין גם מי שפרע, כמו כן הרב שטרנבוך כתב (תשובות והנהגות א, תתח) שהצדדים לא סומכים דעתם לקניין גמור כשלפי המדינה זה אינו קניין גמור. גם אם יש חיוב מי שפרע הרי בקרקעות ישנה מחלוקת בראשונים האם יש דין מי שפרע, ולדעת המהרש"ם (משפט שלום קצ, ה) יכול המוכר לומר 'קים לוי שאין חיוב מי שפרע בקרקעות. כמו כן במקרה שלנו גם אם היה נעשה קניין הוא היה על דבר שלא בא לעולם, ובנוגע לכך יש מחלוקת בין הסמ"ע לש"ך (סימן רט) האם יש דין של מי שפרע בדבר שלא בא לעולם.

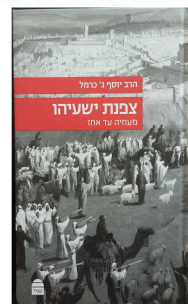
ג. תביעות על הפסדי רווח

כל תביעות התובעים לגבי עלייה במחירי הדירות או הפסד משכנתאות הם תביעות גרמא ואולי אף פחות מכך. לטענתם הם הפסידו הזדמנויות לרכוש בזול, בדין מניעת רווח הרי שיש להבדיל בין אובדן רווח וודאי לבין אובדן רווח מסופק (חתם סופר ה, חו"מ קעח) ויש לפשר כאשר התובע גרם להפסד רווח וודאי, אולם זה רק כשהנתבע מחזיק כסף רב מכספי התובע, במקרה דנן מדובר רק על מקדמה, שהחזקתה אינה מונעת מהתובעים לקנות דירה אחרת, מאותה סיבה אין גם הצדקה לקנוס את הנתבע על התנהלותו. כמו כן בית הדין אינו מחייב על עגמת נפש שלא הגיעה בעקבות פגיעה גופנית. למרות זאת, בית הדין מחייב את הנתבע בהוצאות שהוציאו התובעים לצורך העיסקה משום שהוא האחראי לביטולה.

למעבר לפסק הדין המלא

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.





חֶמְדַּת הָאֲנָצִיקְלוֹפֵדִיָּה הַתְּלֻמוּדִית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

כבוד מלכים

מבוסס על הערך: כבוד מלכים, שבכרך כו של האנציקלופדיה התלמודית

”וַיִּשְׁלַח פְּרָעָה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן הַבּוֹר וַיַּגִּדְהוּ וַיַּחְלֵף שְׂמֹלֹתָיו וַיָּבֵא אֶל פְּרָעָה” (מא, יד)
רש”י: ויגלה – מפני כבוד המלכות:

עד כמה יש לכבד מלך של אומות העולם, או אף מלך רשע?

החיוב ומקורו: מלבד המצוה שנצטוו ישראל למנות להם מלך מישראל, ולהתנהג עמו באימה וביראה – שנאמר: שום תשים עליך מלך (דברים יז טו), ודרשו: שתהא אימתו עליך (משנה סנהדרין כב א) - נאמר אף חיוב לחלוק כבוד למלך, בתורת אדם שניתנה לו מלכות, ואף מלכי אומות העולם בכלל חיוב זה, והוא הנקרא כבוד מלכים (ברכות יט ב).

וכן דרשו את הכתוב: וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן וַיֵּצֵאוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְגו' (שמות ו ג), ציוס לחלוק כבוד למלכות (מכילתא בא פי"ג). ועוד אמרו: לעולם תהא אימת מלכות עליך, שנאמר: וַיִּרְדּוּ כָל עֲבָדֶיךָ אֵלֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לִי לֵאמֹר וְגו' (שמות יא ח), ולא אמר: וירדת אלי והשתחוית לי (ר' ינאי בזבחים קב א ובמנחות צח א). וכן דרשו באופן זה את הכתוב: פֶּן יִפְגַּעֲנוּ בְּדָבָר או בְּחֶרֶב (שמות ה ג), ולא אמר: פֶּן יִפְגַּעְךָ, ללמד שחייב אדם לחלוק כבוד למלכות (שמות רבה פי"ה טו). במדרש אמרו: קָרָא אֶת יְהוָה בְּנֵי וּמֶלֶךְ (משלי כד כא), אמר הקב"ה: הוֹי מִתֵּיירָא מִמְנֵי וּמִן הַמַּלְכוּת, והוֹי חוֹלֵק כְּבוֹד לַמַּלְכוּת (דברים רבה) – ליברמן – עמ' 64). ורבני בחיי (בכד הקמח ע' יראה) כתב, שהיראה מפני המלך הוא בכלל יראת ה', כי הוא ציוה על כך.

במלכי אומות העולם. חיוב זה לנהוג כבוד אף במלכי אומות העולם, כתב החתם סופר (אורח חיים סי' קנט) שהוא מן התורה, שהרי למדו כן מן הכתוב שהזהיר הקב"ה למשה על כך.

אבל דעת המצית השקל (על המגן אברהם סי' רכז ס"ק ז) שאינו אלא ממידת דרך-ארץ, לפי שהקב"ה חפץ לכבדם, שכן אמרו: אפילו ריש גרגותא - הממונה על החופרים חפירות למלאותם מים (רש"י) - מן שמיא מנו ליה (ברכות נח א; ב"ב צא ב).

במלך רשע. אף מלך רשע, כתב מהרש"א (זבחים שם) שראוי לחלוק לו כבוד, שהרי למדו חיובו ממה שאמרו כן במלכים רשעים. והטעם כמו שאמרו: מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא (ע"י ברכות נח א), והמזלול בכבודו כאילו פוגע בכבוד המקום. אבל התומים (סי' יז ס"ק ג) כתב שמלך רשע אין חיוב לכבדו, שכן דרשו: וְנִשְׂיָא בְּעַמְּךָ לֹא תֵאָדָר (שמות כב כז) בעושה מעשה עמך (בבא בתרא ד א), ופירש המהרש"ם (בקונטרס זכור זאת ליעקב בסוף דעת תורה יורה דעה ח"א סי' יב) בדעתו, שלא אמרו שיש לכבד מלך רשע אלא ממדת חסידות.

מי נחשב מלך? בכלל מלך, שאמרו שחייבים בכבודו, כתב החתם סופר (שם) שהוא כל שליט או שר שמברכים עליו בראיתו (היינו, כל שלטון שדן והורג במשפט ואין מי שמשנה דבריו), ואפילו הוא במדינה אחרת.

הכבוד: מכלל כבוד המלך – ל קום מפניו, וכן דרשו מה שנאמר: וַיִּגְדֹּל לְיַעֲקֹב וַיֵּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלַיךָ וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל הַמֶּטֶה (בראשית מח ב), שנתחזק ועמד וישב (פסיקתא רבתי פי"ג), כדי לחלק כבוד למלכות (מכילתא בא פי"ג), שאמר: אף על פי שהוא בני, מלך הוא ואחלוק לו כבוד (רש"י בראשית שם).

וכן הנכנס לפני המלך, הדרך לברכו בכניסתו וביציאתו (לקח טוב [פסיקתא זוטרתא] שם מז י), וכן נאמר ביעקב כשבא לפני פרעה: וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרָעָה (בראשית מז יז), וכן כשיצא: וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב אֶת פְּרָעָה וַיֵּצֵא מִלְפָּנָי פְּרָעָה (שם שם י) כדרך הנפטרים מלפני שרים, שמברכים אותם ונוטלים רשות (רש"י שם). וכן מה שנאמר ביוסף שאמר: אֲלֵהֶם יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פְּרָעָה (בראשית מא טז), דרשו: שחלק כבוד למלכות (מכילתא שם).

אף לבוא לפני המלך בצורה מכובדת, הוא מכבוד המלכות, וכן דרשו מה שנאמר ביוסף: וַיַּגִּדְהוּ וַיַּחְלֵף שְׂמֹלֹתָיו וַיָּבֵא אֶל פְּרָעָה (כאן) - לחלוק כבוד למלכות (בראשית רבה פי"ט ט). וכן מה שנאמר: כִּי אֵין לְבוֹא אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בְּלְבוּשׁ שָׂק (אסתר ד ב), פירש האבן עזרא שהוא דרך בזיון למלכות.

<p>לע"נ מרס ריגלר ע"ה רעייתו של ד"ר מיכאל ריגלר הי"ו נלבי"ע אייר תשע"ח</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
--	---	---	---

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי

מתפללים לרפואתם השלימה של:

<p>אליעזר יוסף בן חנה ליבא מאיר בן דינה ציפורה ליליאן בת פורטונה נחמה צביה בת שושנה בריינא</p>	<p>רועי משה אלחנן בן גיינה דברה יאיר מנחם בן יהודית חנה רבקה רינה בת גרונה נתנה איילת חן בת שולמית בתוך שאר חולי עם ישראל</p>	<p>יוסף (יוסי) בן חנה דוד חיים בן רסה Rassa מאירה בת אסתר יפה בת רחל יענטע</p>
--	---	--

הראשון לציון הרב הראשי לישראל הרב ב"צ מאיר חי עוזיאל (שו"ת "משפטי עוזיאל" אורח חיים ח"א סי' ט ואו"ח תנינא סי' לב) הסיק שאין מקום לאסור את הנסיעה בחשמלית (בח"ל) שהישיבה בה נוחה, והיא אינה מובילה למרחבים רק בתוך העיר, לשירות כל בני העיר ולא דווקא לצורך מסחרי, משום "אם תשיב משבת רגלך" ולא משום גזירה שמא ילך למסחרו, וגם אין בה עובדין דחול כשנוסע לצורך מצוה, אבל לא לטיול בעלמא.

אמנם בתשובה מאוחרת יותר (או"ח תנינא סי' מא) כתב שכל היתרו היה - שלא למחות בידי הנוסע, אבל החרד לדבר ה' ודאי שלא יסע, והבא להימלך מורים לו שלא יסע.

אילו הרבנים המקומיים התירו - כפוף לתנאים הנ"ל - לנוסע בשבת במטרו (בח"ל), גם לא היה בכך משום איסור מראית עין וכמו שכתב בשו"ת "משברי ים" (סי' כא). אבל אין הרבנים יכולים לתת היתר שכזה בגלל המכשולים העלולים לצאת מזה, ואין הם יכולים אלא ליתן עצה פרטית לאנשים המתגוררים במקומות רחוקים כדי להצילם מאיסורי תורה בנסיעה ברכב. לכן אפשר ד"חזר וניערור" חשש מראית העין, דלא ידועה להמון עצת המרא דאתרא.

באשר ליסוד הדין, אם מותר לרב להציע לעוברי עבירה למעט באיסורים, להעדיף איסור קל על פני החמור או רק להורות את המותר בלבד מבלי לתת עצות לעבריינים, הנה בסוטה (מח ע"א) "א"ר יוסף, זמרי גברי ועני נשים פריצותא. זמרי נשי ועני גברי כאש בנעורת. למאי נפקא מינא? לבטל הא מקמי הא", ופרש"י שם: "אם אין שומעין לנו לבטל את שניהם, נקדים לבטל את זה שהוא כאש בנעורת". ועל-פי זה כתב ב"אגרות משה" (אורח חיים ח"א סי' מד) "חזינן מפורש שמחוייבין ב"ד וכל אדם אף באופן שאין בידם לבטל האיסור לגמרי, שיבטלו לכל הפחות מה שבידם שלא יעשו האיסור החמור אלא באופן הקל, אף שג"כ אסור". וע"ע "אגרות משה" (יו"ד ח"א סי' נב, נג). וב"אגרות משה" (באו"ח ח"ד סי' לה) סיים "הני מילי בלא מעשה המראה להתיר איסור... אבל להתיר ממש אסור". ועיין ברמב"ם בתשובה ("פאר הדור" סי' קלב) שהגדיל לעשות וזה לשונו: "ואף כי הנטען על השפחה ונשתחררה אינו יכול לישאנה לכתחילה, אכן כאשר פסקנו שישחררה וישאנה, ופסקנו כך מפני תקנת השבים, שאמרנו מוטב שיאכל רוטב ולא שומן עצמן, וסמכנו על אומרים ז"ל עת לעשות לה' הפרו תורתך, ויכול לישאנה והאל במרומיו יכפר עווננו...".

הנה בעל "עקדת יצחק" (פרשת וירא, שער כ) כתב "אודות הנשים הקדשות.. שכבר יאותו בקצת הקהילות לתת להם חנינה ביניהם גם יש שמספיקין להם פרס מהקהל כי אמרו כיון שמצילות... הסכלים מחטא איסור אשת איש החמור... מוטב שיעברו על לאו זה משיבואו לידי איסור סקילה... ואני דנתי על זה פעמים רבות לפנייהם שהחטא הגדול אשר יעבור עליו איש מבית ישראל בסתר ושלא לדעת הרבים וברשות ב"ד חטאת יחיד הוא... אמנם החטא הקטן כשיסכימו עליו דעת הרבים... הנה הוא זימה ועוון פלילי חטאת הקהל כולו..." ועיין עוד שו"ת ריב"ש סי' תכה.

ועוד כתב "חתם-סופר" (אבן-העזר סי' לו): "... אם בליעל יבקש ממנו להתיר לו למיעבד איסורא, ואם לאו יצא מן הדת, חלילה לנו להתיר לו אפילו איסור קל דרבנן..." עיין שם כל התשובה. ועיין עוד "באר משה" (ח"ה פא קנט-קסג).

והנה הגאון הנצי"ב ב"משגיב דבר" (ח"ב סי' מג-מד) דן באישה שלא טבלה עד עתה, ומוכנה לטבול מעכשיו בתנאי שיתירו לה לטבול ביום דוקא, אפילו ביום השמיני, כי מתביישת לטבול עם כל הנשים בלילה. עיין שם שתלה במחלוקת ראשונים במס' חגיגה טז ע"א, דאמר רבי אלעא הזקן, אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, ילבש שחורים... וילך למקום שלא מכירין אותו ויעשה מה שליבו חפץ. דלרש"י ותוס' יעשה העבירה בסתר כדי שלא יבוא לידי חילול השם בפרהסיא החמור. ולרבנו חננאל, ח"ו שהיה מתיר לעשות עבירה, אלא קאמר דלבישת שחורים משברים לבו ולא יבוא לידי עבירה, עכ"ל. ומשמע מדבריו דבהא גופא פליגי, דלר"ח אין מה להציל אדם מעבירה חמורה על-ידי היתר לו לעשות קלה, וכל דברי ר' אלעא אינם אלא דרך לשבירת היצר. ולתוס' גם מי שעובר עבירה אחת מדריכים אותו בשעת נפילתו שלא יכשל בדברים נוספים וחמורים יותר. אלא שהנצי"ב הוזהר שיש לרש"י לשיטת ר"ח, לגמרי ונראה יותר לעני"ד דרש"י אינו סובר שר"ח חולק ביסוד הדין שעדיף ליעץ לעבור עבירה קלה כדי לא לעבור עבירה חמורה, רק בא להצביע שטמון בדברי ר' אלעא גם (ולא רק) עצה טובה לשבירת היצר וכן כתב רש"י שם, וביתר בירור בקידושין מ ע"א ד"ה ילבש שחורים: "שלא יראה בכבודו אולי ירך לבבו בכך וגם אם יחטא, אין אדם נותן לב...". וכן מובא ב"אוצר הגאונים" (מו"ק יז ע"א) שב"אשכול" (ח"ב צד) הביא בשם רב האי גאון כפרוש רש"י הנ"ל) והרי רב האי גאון ברור דסבירי ליה כר"ח, כמובא ברש"י במועד קטן שם.

ואפשר שמה שכתב ר"ח "ח"ו שהתיר ר' אלעא אפילו בסתר", בא לאפוקי מדעתם של עמי-הארץ שלא ילמדו ח"ו מן הגמרא היתר לעבירה, ולא בא לאפוקי משיטת רש"י ותוס', שגם אם יעשה את העבירה, לפחות לא יוסיף לחטוא בפרהסיא רק שאין היתר חלילה. נמצינו אפוא למדים שלרש"י ותוס' ורב האי גאון שמובא ב"אשכול" (ואפשר שאפילו ר"ח יסכים לכך למרות שתוס' ס"ל שהוא חולק ע"כ) גם עברין בזמן שנכשל, למרות שכאמור לא נותנים היתר ולגיטימאציה (ועי' צווחו ה"עקידה" ו"חתם סופר" הנ"ל), מכל מקום מלמדים אותו "שלא ירשע הרבה".

ואם יש חשש לפתיחת פירצה בקהילה, זה הוא דבר השונה בין מקום למקום, על הרב לשקול, ותשועה ברוב יועץ, וכמו שסיים הנצי"ב הנ"ל. ועיין עוד בשו"ת "יביע אומר" (ח"א סי' ל אות טו, ח"ו יורה דעה סי' ג, ח"ח שם סי' יב).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה" הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראל של מכון ארץ חמדה.



לרכישה